

УДК 81'282.2 (476.7)

В.М. Босак, праф., д-р с.-г. навук (БДТУ, г. Мінск);
А.А. Босак, дац., канд. філал. навук (БДЭУ, г. Мінск);
Ф.Д. Клімчук, канд. філал. навук (г. Мінск)

ІНАВАЦЫЙНЫЯ З'ЯВЫ Ў ГАВОРКАХ ВЕРХНЯГА НАД'ЯСЕЛЬДЗЯ

Тэрыторыя Верхняга Над'ясельдзя (Пружанскі раён Брэсцкай вобласці і сумежжа) адносіцца да вельмі цікавых у мовазнаўчым сэнсе рэгіёнаў Беларусі. Тут праходзіць мяжа паміж Брэсцка-Пінскім Палесsem і Беларуска-Панямоннем, што дало падставу вылучыць на тэрыторыі рэгіёна 7 груп гаворак: гродзенска-баранавіцкія – на поўначы, паўночнабрэсцкія акаючыя – на захадзе, паўночнабрэсцкія акаючыя – у цэнтры, верхнясельдскія – у цэнтры, на ўсходзе і паўднёвым усходзе, малецкія – на паўднёвым усходзе, паўночназагародскія – на паўднёвым захадзе, сярэднезагародскія – на поўдні.

У кожнай мове на працягу пэўнага часу адбываліся і адбываюцца тыя ці іншыя змены, з'яўляюцца новыя рысы (інавацыі). Яны выцясянялі і выцясяняюць рысы ранейшыя, архаічныя або архаізмы. Звычайна інавацыя карэлюе з пэўным архаізмам. Фарміраваліся так званыя інавацыйныя цэнтры, дзе ўзніклі інавацыі і адкуль яны пашыраліся, выцясяняючы архаізмы. Інавацыі, якія ішлі з пэўнага цэнтра, пашыраліся на гаворкі пэўнай тэрыторыі не адначасова, а праз нейкія прамежкі часу. Таму на ўскраінах межы арэалаў інавацыйных рыс часта не супадаюць. Існуе думка, што сярод інавацый, якія пашыраюцца з пэўнага цэнтра, чым старажытнейшая інавацыя, тым большую прастору яна ахоплівае. Такім чынам, калі ўзяць шэраг інавацый, якія пашыраліся з пэўнага цэнтра, і размясціць іх у рад у адпаведнасці з той тэрыторыяй, якую кожная інавацыя ахоплівае, у залежнасці ад велічыні гэтай тэрыторыі, то, відаць, можна ўстанавіць адносную храналогію гэтых інавацый.

Верхняе Над'ясельдзе ў гэтых адносінах вылучаецца тым, што яно з'яўляецца ўскраінай інавацыйных з'яў, якія пашыраліся ў гэты рэгіён з двух цэнтраў.

Першы цэнтр – паўночны, ці гродзенска-баранавіцкі, другі цэнтр – паўднёвы, ці брэсцка-пінскі або ўласна загародскі. Існуюць яшчэ інавацыі ўласна палескія, якія супрацьпастаўляюцца як гродзенска-баранавіцкай (панямонскай) поўначы, так і брэсцка-пінскаму (уласна загародскаму) поўдню.